

İnsan Hakları ve Hukuk
Politikalar Kurulu

SEÇİM KANUNU TASLAĞI - DEĞERLENDİRME -

BİLGİ NOTU • MART 2022

insanca
yaşam SAADET

SEÇİM KANUNLARINDA YAPILMASI MUHTEMEL DEĞİŞİKLİKLER HAKKINDA HUKUKİ DEĞERLENDİRME

AK Parti ve MHP'li bir kısım milletvekili tarafından "Milletvekili Seçimi Kanunu ve bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun teklifi" 14.03.2022 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunulmuştur. Kanun teklifi ile Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, Siyasi Partiler Kanunu, Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun ve Milletvekili Seçimi Kanunu'nda bir kısım değişikliklerin yapılması planlanmaktadır.¹

İktidar blokunu oluşturan AK Parti ve MHP'nin seçim kanunlarında bazı değişiklikler yapacağı kamuoyunda uzun süredir konuşulan ve beklenen bir durumdu. Anayasa'nın 67. maddesinin son fıkrası "Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz." hükmünü haizdir. Bu hükme göre Cumhurbaşkanlığı'nın kamuoyunda konuşulan ve beklenen değişiklikleri kanunlaştırması ve bu kanunların yapılacak seçimlerde uygulanabilmesi için Haziran 2022 tarihinden önce mecliste yasalaşması gerekmekte idi. Aksi halde bu değişikliklerin 2023 Haziran seçimlerine uygulanması Anayasa'ya göre mümkün olmayacaktı. Cumhurbaşkanlığı'nın bu değişiklikleri Meclis'e daha önce getirmesi olağan bir durumdu. Fakat kamuoyunda paylaşılan yorum ve haberlerde ittifak partilerinin kendi aralarında uzlaşma sağlayamadığı, erken seçim beklentisi, araştırma şirketlerinin anket sonuçlarına göre hareket edileceği gibi gerekçelerle bugüne kadar meclise getirilmediği ifade edilmekte

idi.

Planlanan değişikliklerle beraber erken seçim beklentisi ortadan kalkmaktadır. Zira aşağıda izah edeceğimiz üzere söz konusu değişiklikler 2018 Haziran seçimlerinde uygulanmış olsaydı Cumhurbaşkanlığı'nın lehine olacaktı. Bu değişikliklerin önümüzdeki seçimde hangi ittifak veya partiler lehine olacağı siyasi, ekonomik, hukuki gelişmelere bağlı olarak değişecek ise de anlaşıldığı kadarı ile Cumhurbaşkanlığı 2018 seçim projeksiyonuna göre hareket etmiş ve buna göre değişiklik planı yapmıştır.

Aşağıda yapılan değişiklikler ve bunların siyasi-hukuki gerekçelerini izah etmeye çalışacağız²:

SEÇİMLERİN TEMEL HÜKÜMLERİ VE SEÇMEN KÜTÜKLERİ HAKKINDA KANUN

14/11 (Değişik: 31/3/1988-3420/1 md.)

Siyasi partilerin milletvekili genel ve ara seçimlerine ve belediye başkanlığı ile belediye meclisi, il genel meclisi üyelikleri genel ve ara seçimlerine katılabilmeleri için illerin en az yarısında, oy verme gününden en az altı ay evvel teşkilat kurmuş ve büyük kongrelerini yapmış olmaları ~~veya Türkiye Büyük Millet Meclisinde gruplarının bulunması~~ şarttır.

Bir ilde teşkilatlanma, merkez ilçesi dahil o ilin ilçelerinin en az üçte birinde teşkilat kurmayı gerektirir. Bu esaslar dairesinde seçime katılabilecek siyasi partiler tespit ve seçimin başlangıç tarihinden on gün, seçimin yenilenmesi halinde yenileme kararının ilanından sonraki beş gün içinde ilan etmek.

Seçime katılma yeterliliği elde eden parti, Siyasi Partiler Kanununda öngörülen ve parti tüzüğünde belirtilen süreler içerisinde ilçe, il ve büyük kongrelerini üst üste iki defadan fazla ihmal etmemiş olma koşuluyla seçime katılma hakkını muhafaza eder.

¹ Taslak metindeki tüm değişikliklerden ziyade Milletvekili Seçimi sonuçlarına etkisi muhtemel olan değişiklikler incelenecektir.

² Kırmızı renkli, üstü çizili kelime ve cümleler kanundan çıkarılan hükümleri, yeşil renkli kelime ve cümleler eklenecek hükümleri temsil etmektedir

Mevcut kanunda bir siyasi partinin seçime girebilmesi için illerin en az yarısında teşkilatlı olması veya mecliste grubunun bulunması şartı vardır. Bu değişiklik ile bir parti illerin yarısında teşkilatlanmamış, ilçe, il ve büyük kongrelerini üst üste iki defadan fazla ihmal etmiş ise mecliste grubu olsa dahi seçime girmeye hak kazanamayacaktır. Teklifte bu değişikliğin gerekçesi olarak TBMM'de grubu bulunmanın meclis çalışmaları ile alakalı olduğu, demokrasinin örgütlü toplum demek olduğu, bu nedenle örgütlenmesini/teşkilatlanmasını gerçekleştiren partilerin seçime girme yeterliliğinin öncelendiği ifade edilmiştir.

Teklifin gerekçesi son derece taraflı ve siyasi bir bakış açısı ile ortaya konulmuştur. Zira bir partinin mecliste grubunun bulunması demek aslında toplumda o partiye karşı bir teveccühün, desteğin olduğunun açık göstergesidir. Nitekim 2018 Milletvekili Seçimlerinden önce İYİ Parti mecliste grup oluşturmuş ve seçime girebilmiş, o tarihte henüz yeni kurulan bir parti olmasına rağmen seçimde %10 civarında oy alabilmiştir. Sonrasında da örgütlü yapısını güçlendirdiği kamuoyunca bilinmektedir. Bu sebeple, değişikliğin demokrasiye hizmet etmekten ziyade özellikle yeni kurulan/kurulacak partilerin örgütlenme/teşkilatlanma zafiyetlerinden faydalanarak seçime girmelerinin önüne geçmeye yarayacağı açıktır. Diğer yandan Anayasa Mahkemesi'nde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından HDP'nin kapatılması istemi ile açılan davanın sonucu da bu değişiklik ile yakından ilgilidir. HDP'nin seçimlere az bir süre kala kapatılması halinde HDP'li siyasiler ya Türkiye'nin en az 41 ilinde teşkilatlanmış bir siyasi parti çatısı altında seçime girecek ya bağımsız olarak seçime girmeye çalışacak yahut seçime girmeyeceklerdir. HDP kapatılsa dahi tüm milletvekillerinin milletvekilliğinin düşürülmesi söz konusu olmadığından, kapatılma sonrası milletvekilliği devam eden vekiller aracılığı ile yeni bir parti grubu oluşturarak seçime girebilecekleri ihtimali kuvvetli olduğundan "mecliste grubu olma" şartının kaldırılmasının HDP'ye yönelik siyasi bir amaç taşıdığı da izahtan varestedir.

İl seçim kurulu:

Madde 15 – (Değişik: 22/12/2005-5435/44 md.)

~~İl seçim kurulu, iki yılda bir ocak ayının son haftasında, il merkezinde görev yapan en kıdemli hâkimin başkanlığında merkez ilçe seçim kurulu başkanlarından sonra gelen en kıdemli iki üyeden oluşur. Kurulun, hâkimlerden iki de yedek üyesi vardır. Bu suretle kurulan il seçim kurulu iki yıl süre ile görev yapar. Hâkimlerin kıdemi, 24.2.1983 tarihli ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 15 inci maddesine göre belirlenir. Ancak, bu kидemlin belirlenmesinde, kırnama veya daha ağır disiplin cezası almış olanlar diğerlerinden kıdemsiz sayılırlar.~~

İl Seçim Kurulu bir başkan, iki asıl ve iki yedek üyeden oluşur. İl seçim kurulu başkan ve asıl üyeleri, iki yılda bir ocak ayının son haftasında, il merkezinde görev yapan ve birinci sınıfa ayrılmış hakimler arasından ilk derece adli yargı adalet komisyonunca yapılan kura çekimiyle tespit edilir. Kura çekiminde ilk çıkan başkan, sonraki iki üye asıl ve en son çıkan iki üye yedek üye olarak belirlenir. Birinci sınıfa ayrılmış yeterli sayıda hakimin olmaması durumunda en kıdemli hakimden başlayarak eksikler tamamlanır. Bu suretle kurulan il seçim kurulu iki yıl süre ile görev yapar. Hakimlerin kıdemi 24/02/1983 tarihli ve 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanununun 15. Maddesine göre belirlenir.

İl seçim kurulu başkanlığı ile asıl ve yedek üyeliklerini ve ilçe seçim kurulu başkanlığını yapacak olan hâkimlerden biri, herhangi bir sebeple bu görevi yapamaz ve o yerde bu görevi yapabilecek başka bir hâkim de bulunmazsa, o yerin bağlı olduğu ağır ceza mahkemesinin yargı çevresi içerisinde bulunan ve görevinden ayrılmasında sakınca görülmeyen bir hâkime, merciince bu yetki verilir.

Eksiklerin, ağır ceza çevresi içerisindeki hâkimlerden tamamlanmasına imkân bulunmayan hâllerde, bu ağır ceza merkezine en yakın ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresi içerisindeki hâkimlerden biri, yukarıdaki usûle göre yetki verilerek gönderilir.

Bu suretle kendisine yetki verilen hâkimin gelip görevine başlamasına kadar seçim kurulu başkanlığını, kurulun kendi arasından gizli oyla seçeceği bir üye yapar.

Bu değişiklik ile seçim kurullarının en kıdemli hakimlerden oluşacağı kuralından vazgeçilmektedir. Teklif gerekçesinde bunun neden yapıldığı dahi yazılmamıştır. Yeni uygulamada en kıdemli hâkim yerine birinci sınıfa ayrılmış hakimler kura yöntemi ile belirlenecektir. Bu kura ise şu an fiili durum itibarı ile siyasallaşan yargının adli yargı adalet komisyonları gerçekleştirecektir. Seçim kurulu başkanları ile ilgili düzenlemeyle seçimin yönetimine müdahale amaçlandığı ortadadır. En kıdemli hâkimden, kura sonucu belirlenen hâkime geçiş öngörülmüştür. Kıdemli hâkime müdahale imkânı az olduğundan bu yolla müdahale imkânı kolaylaştırılmıştır.

Madde 23 – (Değişik: 17/5/1979-2234/1 md.)

Sandık kurulu üyelikleri aşağıdaki şekilde belli edilir:

İlçe seçim kurulu başkanı, o seçim çevresinde seçime katılan ve ilçede teşkilatı bulunan siyasi partilerden, son milletvekili genel seçiminde o ilçede en çok oy almış olan beş partiye, her sandık için birer asıl ve birer yedek üye adını beş gün içinde bildirmelerini tebliğ eder.

Bu yoldan tespit edilen sandık kurulu üye sayısı beşten az olduğu takdirde, eksik kalan üyelikler, aynı şartları taşıyan diğer siyasi partilerden, aldıkları oyların büyüklük sırasına göre, aynı usulle tamamlanır.

Oylarda eşitlik halinde ad çekilir.

Yukarıdaki hükümlerin uygulanmasına rağmen beş asıl ve beş yedek üyenin tümü belirlenemediği takdirde, o ilçede seçime katılan ve teşkilatı bulunan diğer siyasi partiler arasında ad çekilir. Ad çekmedeki sıraya göre, adı çıkan, eksik üyelik sayısı kadar siyasi partinin yukarıda yazılan usulle bildireceği kişiler, sandık kurulu üyesi olur.

Sandık kuruluna üye bildirme hakkı olan bir parti; oluru olmadan başka bir parti üyesini sandık kurulu üyesi olarak gösteremez.

Bu değişiklik ile sandık kurullarına üye bildirirken başka parti üyesi olan kişilerin olurlarının alınması şartı getirilmiştir. Böylece partilerin başka parti üyelerini kendilerinin sandık kurulu üyesi olarak bildirmeleri fiilen zorlaştırılmıştır. Özellikle 2018 Milletvekili Seçimleri ve 2019 Yerel Seçimlerinde muhalefet partilerinin bu konuda birbirlerine yardım etmeleri sandık güvenliğini kuvvetlendirmiş, seçim sonuçlarını daha sağlıklı hale getirmiştir. Bu değişiklik ile sandık güvenliği ve seçim sonuçlarının sıhhatinin tehlikeye düşmesi kuvvetle muhtemeldir.

SİYASİ PARTİLER KANUNU

Siyasi partilerin seçimlere katılması:

Madde 36 – (İptal:Anayasa Mahkemesinin 22/5/1987 tarih ve E. 1986/17. K. 1987/11 sayılı Kararı ile.)(1) (Yeniden düzenleme: 31/3/1988 - 3420/4. md.)

Siyasi partilerin seçimlere katılabilmesi için illerin en az yarısında oy verme gününden en az altı ay evvel teşkilat kurmuş ve büyük kongrelerini yapmış olması ~~veya Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunması~~ şarttır.

Bir ilde teşkilatlanma, merkez ilçesi dahil o ilin ilçelerinin en az üçte birinde teşkilat kurmayı gerektirir.

Seçime katılma yeterliliği elde eden parti, Siyasi Partiler Kanununda öngörülen ve parti tüzüğünde belirtilen süreler içerisinde ilçe, il ve büyük kongrelerini üst üste iki defadan fazla ihmal etmemiş

olma koşuluyla seçime katılma hakkını muhafaza eder.

Bu maddedeki değişiklik ile Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun 14/11 maddesinde yapılan değişiklik ile aynı içerikte olduğundan yukarıdaki görüşler bu değişiklik için de geçerlidir.

MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ KANUNU

Genel baraj ve hesaplanması:

Madde 33 – (Değişik birinci fıkra: 23/5/1987-3377/9 md.) Genel seçimlerde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde, geçerli ~~oyların % 10'unu~~ (oyların % 7'sini) geçmeyen partiler milletvekili çıkaramazlar. **(Ek cümle: 13/3/2018-7102/20 md.)** Seçim ittifakı yapılması halinde, yüzde onluk barajın hesaplanmasında ittifak yapan siyasi partilerin aldıkları geçerli oyların toplamı esas alınır ve bu siyasi partiler için ayrıca baraj hesaplaması yapılmaz. Bir siyasi parti listesinde yer almış bağımsız adayların seçilebilmesi de listesinde yer aldığı siyasi partinin ülke genelinde ve ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde ~~yüzde onluk~~ (yüzde yedilik) barajı aşması ile mümkündür.

Madde 34 – Bağımsız adaylar ve 33 üncü maddede yazılı oranı aşan siyasi partiler ile bu oranı aşan ittifakların (ittifakı oluşturan partilerin), bir seçim çevresinde elde edecekleri milletvekili sayısı aşağıdaki şekilde hesaplanır: (2)

(Değişik fıkra: 27/10/1995-4125/16 md.; İptal: Anayasa Mahkemesi'nin 18/11/1995 tarihli ve E. 1995/54, K. 1995/59 sayılı Kararı ile.)

(Değişik fıkra: 23/5/1987-3377/10 md.) (Değişik birinci cümle: 23/11/1995-4138/2 md.) Seçime katılmış siyasi partilerin, ~~ittifakların ve~~ bağımsız adayların adları alt alta ve aldıkları geçerli oy sayıları da hizalarına yazılır. Siyasi partilerin ~~ve ittifakların~~ oy sayı-

ları, önce bire, sonra ikiye, sonra üçe... ile o çevrenin çıkaracağı milletvekili sayısına ulaşıncaya kadar bölünür. Elde edilen paylar ile bağımsız adayların aldıkları oylar ayırım yapılmaksızın en büyükten en küçüğe doğru sıralanır. Seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısı kadar bu payların sahibi olan siyasi partilere, ~~ittifaklara~~ ve bağımsız adaylara rakamların büyüklük sırasına göre milletvekili tahsis olunur. **(Ek cümle: 17/10/1987-3404/1 md.; Mülga: 27/10/1995-4125/21 md.)(...) (1)**

Son kalan milletvekilliği için birbirine eşit rakamlar bulunduğu takdirde, bunlar arasında ad çekilmek suretiyle tahsis yapılır.

(Değişik fıkra: 23/11/1995-4138/2 md.) Seçime katılan siyasi partilerden veya ittifaklardan hiçbirisi yukarıdaki maddede yazılı oranı aşamamış ise milletvekilleri üçüncü ve dördüncü fıkra hükümlerine göre paylaştırılır. (1)

Ek fıkra: 28/3/1986-3270/33 md.; Mülga: 23/11/1995-4138/2 md.)

(Ek fıkra: 13/3/2018-7102/21 md.) ~~İttifakın elde edeceği milletvekili sayısının hesaplanmasında, ittifak yapan siyasi partilerin toplam oyu esas alınır. İttifakın elde ettiği toplam milletvekili sayısı, ittifak yapan siyasi partiler arasında her birinin aldığı geçerli oy sayısı esas alınarak bu maddedeki usule göre paylaştırılır. İttifakın aldığı oy toplamı ülke barajını geçtiği takdirde, seçim çevrelerinde milletvekili hesabı ve dağılımı, ittifak içinde yer alan her bir partinin o seçim çevresinde almış olduğu oy sayısı dikkate alınarak bu maddenin üçüncü fıkrasına göre yapılır.~~

Milletvekili Seçimi Kanunu 33 ve 34. maddelerinde yapılmak istenen değişiklikler birbiri ile bağlantılı olduğundan birlikte ele alınacaktır. 33. maddede yapılan değişiklik ile 1980 askeri darbesinin bir ürünü olan ve bugüne kadar sıkça eleştirilen %10 barajı nihayet %7'ye indiri-

lecektir. Sadece bu değişikliğe bakarak %7 barajı yüksek olsa dahi demokrasi ve çoğulculuk adına olumlu bir değişiklik olarak yorumlanabilir. Bununla beraber ülkemizde mevcut siyasi durum nazara alındığında Cumhuriyet İttifakı'nın bu değişikliği demokrasi ve çoğulculuktan ziyade bazı siyasi mülahazalarla yapmak istediği aşikardır. 34. maddede yapılmak istenen değişiklikler bunun açık ispatıdır. 34. maddede yapılmak istenen değişiklikler ile 2018 yılında uygulanmaya başlayan ittifak modeli birbiri ile açıkça çelişmektedir. 2018'de getirilen sistemle bir seçim çevresinde önce ittifakların ve herhangi bir ittifakta yer almayan partilerin kaç milletvekili çıkardığı hesaplanmaktaydı. İkinci aşamadaysa ittifak içi sandalye dağıtımına geçilmekteydi. İttifaktaki tüm partilerin oylarının ortak bir havuzda toplanıp daha sonra kendi aralarında sandalyeleri paylaşmalarının pratikteki anlamı, ne kadar geniş bir ittifak kurarsanız o kadar avantajlı olmanızdı. Bir partinin oyu, milletvekili çıkarmasına yetmese dahi, ortak havuza katkısı sayesinde ittifak ortağına sandalye kazandırabiliyordu.

Seçim kanunlarına ilişkin kanun değişikliği teklifi 2018 seçiminde uygulansaydı, Cumhuriyet İttifakı 36 milletvekili fazla kazanıp toplam milletvekili sayısı 344'ten 380'e çıkacaktı. AK Parti +27, MHP +9, CHP -1, İYİ Parti. -43, HDP +8 milletvekilliği alacaktı. Getirilmek istenen değişikliklerle, ittifakın toplam oyu ülke barajını geçiyorsa ittifak partileri de barajı geçmiş sayılmaya devam edecek, ancak ortak havuz uygulamasına son verilecek. Her parti kendi oyu oranında vekil kazanacak. Değişiklik aslında baraj derdi olmayan partiler bakımından ittifakı anlamsızlaştırmaktadır. Daha az oy oranına sahip partilerin oylarının yüksek oya sahip partilere katkısı ortadan kalkmaktadır. Daha az oy oranına sahip partilerin vekillik kazanması için yüksek oya sahip partilerin listelerinden seçime girmesi kaçınılmaz olacaktır.

Yapılmak istenen değişikliklerin 2018 seçim sonuçları nazara alınarak yapıldığı açıktır. Bu değişiklikler eğer 2018 yılında uygulanmış olsaydı Cumhuriyet İttifakı referanduma tabi Anayasaal çoğunluğu elde edecekti. Fakat önümüzdeki Milletvekili Seçimleri ülkemizdeki siyasi, ekonomik ve hukuki durum göz önüne alındı-

ğında birçok farklı sonuca gebe olacaktır. Bu nedenle Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem metni üzerinde mutabık kalan partiler eğer bu tercihi bir ittifaka/iktidar modellemesine dönüştürecek ise farklı ittifak seçenekleri üzerinde düşünmelidirler. Eğer bu modellemelerde başarılı olunur ve kamuoyuna doğru lanse edilirse değişiklik teklifinin iktidar blokunun aleyhine işlemesi işten değildir.

İNSAN HAKLARI VE HUKUK POLİTİKA KURULU **YASA İZLEME BİRİMİ BİLGİ NOTU**

insanca
yaşam **SAADET**

İnsan Hakları ve Hukuk
Politikalar Kurulu

